

บทวิจารณ์หนังสือ
เรื่องศาสนา วิทยาศาสตร์และ ชีวิตของเรา (Religion, Science, and
Our Life) เขียนโดย ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา

ทวีศักดิ์ พัดพาดี
Tawesak Pudpadee^{*}

บทนำ

หนังสือชื่อ “Religion, Science, and Our Life” แต่งขึ้นโดยศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา ตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธปรัชญาประจำบัณฑิตวิทยาลัยสาขาวิชาปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่งขึ้นจากอัจฉริยภาพของท่านในด้านปรัชญาทางพระพุทธศาสนา เป็นหนังสือภาษาอังกฤษ ซึ่งในบทความวิจารณ์ต่อไปนี้จะเรียกผู้แต่งว่า “ผู้เขียน” บทความวิจารณ์นี้ถูกเขียนขึ้น จากที่ผู้วิจารณ์ใช้หนังสือนี้ในการศึกษาวิชา สัมมนาพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ระดับปริญญาเอก โดยหนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๖๓ โดยสำนักพิมพ์ Wisdom Magazine Publishing House ในสหรัฐอเมริกา โดยโครงสร้างเนื้อหาของหนังสือนั้นมี ๙ ตอน จำนวน ๑๒๗ หน้า ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงแรงบันดาลใจในการเขียนหนังสือขณะที่อยู่กับนิสิตในชั้นเรียนเกี่ยวกับพุทธศาสนากับการตีความ และผู้เขียนเห็นความจำเป็นว่าคนไทยที่เรียกตนเองว่าชาวพุทธ ควรหันมาคิดอย่างจริงจัง เกี่ยวกับเรื่องวิทยาศาสตร์ และเรื่องศาสนา โดยเห็นว่าคนบางคนใช้ชีวิตประหนึ่งว่าวิทยาศาสตร์คือทั้งหมดของชีวิต ขณะที่คนบางคนใช้ชีวิตประหนึ่งว่าศาสนาคือทั้งหมดของชีวิต หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนให้ความสำคัญกับชีวิตมนุษย์ว่าเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก ไม่ใช่การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์อย่างเดียว และ ตั้งคำถามว่าทำไมคนบางคนจึงผูกชีวิตไว้กับศาสนาหรือวิทยาศาสตร์ บางคนผูกชีวิตไว้กับศาสนาทั้งหมด ในขณะที่บางคนไม่สนใจศาสนาเลยโดยกลับถือว่าศาสนาเป็นเรื่องไร้สาระและใช้ชีวิตเหมือนวิทยาศาสตร์คือทั้งหมดของชีวิต แนวคิดทั้งสองถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการดำเนินเรื่องเพื่ออธิบายว่าสุดโต่งของทั้งสองด้านเป็นอย่างไรต่อการใช้ชีวิต และในแต่ละด้านนั้นเองก็ยังมีแนวคิดอื่นๆ ผสมผสานกัน โดยโยงถึงการดำเนินชีวิตของมนุษย์

เนื้อหาของหนังสือเริ่มต้นชี้ให้เห็นว่าทั้งศาสนาและวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องที่มนุษย์สร้างขึ้น และแนวคิดทางวิทยาศาสตร์จะยืนตรงข้ามกับแนวคิดทางศาสนาในเรื่องความจริง โดยวิทยาศาสตร์มีเครื่องมือหรือพิสูจน์ได้โดยอายตนะได้แก่ ตา, หู, จมูก, ลิ้น และกาย ขณะที่ศาสนา

^{*} หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ เป็นเรื่องทางอภิปราย แต่ผู้เขียนก็ชี้ให้เห็นถึงว่าในแต่ละฝั่งก็มีพวกสุดโต่ง ที่คลั่งวิทยาศาสตร์ และ ที่คลั่งศาสนา ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์และในด้านศาสนาเองก็มีความเห็นหลากหลาย ซึ่งดีซึ่งเด่นกันเองมีการแบ่งกลุ่มเหมือนตีตราเรื่องของตนไว้เช่นกัน ผู้เขียนเห็นว่าสำหรับพุทธศาสนาเองนั้นมีจุดร่วมกับมุมมองทางวิทยาศาสตร์ในเรื่องทศณะที่เกี่ยวกับธรรมชาติ แต่ วิทยาศาสตร์เน้นทางด้านวัตถุหรือเป็นสสารนิยม ขณะที่พุทธศาสนาเป็นเรื่องดับทุกข์ เน้นเรื่องจิตใจของมนุษย์ ต่อมาในระยะหลังวิทยาศาสตร์ให้ความสนใจ ในเรื่อง จิตใจมนุษย์ ผ่านทางวิชาชีววิทยา หรือจิตวิทยา อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ควรมองว่าวิทยาศาสตร์และศาสนาต่างก็เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบซึ่งกันและกัน และมนุษย์ควรใช้ศาสตร์ทั้งสองเพื่อทำให้การดำรงชีวิตเป็นไปเพื่อความสุข พร้อมทั้งให้หันกลับมามองตัวเราเองว่าเราเกิดมาทำไม มีชีวิตเพื่ออะไร และ เราควรทำให้ชีวิตนี้มีความผาสุกได้อย่างไร

หนังสือเล่มนี้จบลงด้วยคำถามที่น่าประทับใจชี้ให้เห็นสังขารว่าชีวิตมนุษย์ สุดท้ายก็กลายเป็นเหมือนธุลีในอากาศ เป็นการมองในด้านโลกียธรรม หรือ ด้านโลกๆ แม้จะกล่าวว่า มนุษย์สุดท้ายก็คืนสู่สภาวะ (Nothingness) ก็ไม่ได้เป็นอุกฤษฎีแต่ประการใดในความเห็นของผู้วิจารณ์ และก็ไม่ได้เป็นสัจสัจธรรม ว่ามีตัวตน เพราะผู้เขียนเพียงชี้ว่ามนุษย์มีเวลาหลงเหลืออีกไม่มาก มีเรื่องที่มนุษย์ไม่รู้อีกมากมาย รวมทั้ง ก่อนที่มนุษย์จะเกิดนั้นมาจากไหน และตายแล้วจะไปไหน ไม่มีคำตอบที่แน่ชัด ไม่มีใครรู้ ศาสนาและวิทยาศาสตร์ ไม่มีความหมายอะไรมากไปกว่าช่วยให้ชีวิตดำเนินไปในแต่ละวันด้วยดี อย่างมีความสุขเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งการจบฉากของหนังสือก็ชี้ให้เห็นจุดยืน ของผู้เขียนว่าทั้งศาสนาและวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องที่มนุษย์สร้างขึ้น และมนุษย์ควรเลือกให้เหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดความสุข

ข้อวิจารณ์ที่เห็นด้วย

ด้านเนื้อหาและการดำเนินเรื่อง เป็น จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ คือ การอธิบายเรียบเรียงต่อเนื่องทั้ง ๙ ตอนโดยใช้ภาษาอังกฤษที่ไม่ซับซ้อน แต่ยังทรงคุณค่าด้วยคำศัพท์วิชาการทางปรัชญาทั้งร่องรอยว่าเป็นหนังสือที่เหมาะสมกับผู้มีความรู้ความเข้าใจด้านปรัชญา มีการกล่าวถึงแนวคิดของบุคคลสำคัญและมีชื่อเสียงทั้งทางปรัชญาและวิทยาศาสตร์ หากผู้อ่านมีความเข้าใจเป็นทุนเดิมอยู่จะเข้าใจเรื่องราวได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น แต่ก็ไม่ยากเกินไปสำหรับผู้คนที่ไม่มีพื้นฐานมาก่อนที่จะเข้าใจเรื่องราว เพราะการเดินเรื่อง เป็นไปอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากแนวคิดของปรัชญาและศาสนาว่าเหมือนกันที่พยายามใช้สิ่งที่เรียกว่า ความคิด (Thinking) มาเป็นคำอธิบายเหตุผลเรื่องราวต่างๆ ในธรรมชาติ ในขณะที่แนวคิดของวิทยาศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับหาคำตอบด้วยวิธีการอธิบายด้วยสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยอายตนะและการพิสูจน์ด้วยเครื่องมือต่างๆ และนำทั้งสองเรื่องมาเปรียบเทียบกัน โดยผ่านศาสนามีพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีส่วนร่วมที่มีวิธีการที่ยอมรับได้กับฝ่ายวิทยาศาสตร์ จนฝ่ายวิทยาศาสตร์เองก็มีบางสาขาที่หันมาสนใจเรื่องจิตใจ ของมนุษย์ที่ไม่เคยให้ความสนใจมาก่อนโดยใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วย

นอกจากด้านภาษาและรูปแบบการนำเสนอแล้ว หนังสือเล่มนี้ไม่เพียงเปรียบเทียบเรื่องหลักการใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์กับทางศาสนาให้เห็นความเหมือนความต่างกันเท่านั้น แต่ยังให้เห็นว่าทั้งสองอย่างเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับมนุษย์ที่ควรเลือกใช้ให้เหมาะสมและชาญฉลาดโดยพิจารณาจากบริบท หรือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น หากเป็นเรื่องทางด้านกายหรือกายภาพ อาจเลือกวิธีทางวิทยาศาสตร์ แต่ถ้าเป็นเรื่องจิตใจก็อาจใช้ศาสนาเป็นที่พึ่ง ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า กายกับใจมีความสัมพันธ์หากจิตใจ ร่างกายจะมีพลังตามไปด้วย แม้ร่างกายแข็งแรงแต่จิตใจอ่อนแอก็พลอยจะทำให้องค์รวมไม่ดีก็เป็นได้ เมื่อเป็นดังนี้แล้ว มนุษย์ต้องเลือกใช้ศาสนาหรือ วิทยาศาสตร์ให้เหมาะสม

จุดเด่นอีกประการที่น่าสนใจเกี่ยวกับเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ คือ เนื้อหาไม่ได้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้อ่านว่าจะเป็นเรื่องที่พูดถึงการดำเนินชีวิตวิถีพุทธ กับวิถีวิทยาศาสตร์ เพราะเริ่มต้นในคำนำเกริ่นถึงการสอนนิสิตในห้องเรียนทางพุทธศาสนาในวิชาตีความว่าด้วยวิถีชีวิตของมนุษย์ แต่เมื่ออ่านจนจบ ก็เป็นเรื่องราวสมชื่อเรื่องที่ว่าด้วย ศาสนา วิทยาศาสตร์ และ ชีวิตของเรา ไม่ได้เน้นวิธีการทำ(How-to) ในรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตแบบ พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะในตอนจบ ไม่ได้เน้นย้ำสรรเสริญศาสนาใดๆเป็นการเฉพาะ เป็นหนังสือที่เหมาะสมกับทุกคนที่สนใจ ความสัมพันธ์ของ ศาสนา วิทยาศาสตร์ กับชีวิตมนุษย์ แต่หนังสือเล่มนี้ได้โน้มน้าวให้เห็นถึงข้อเท็จจริง ส่วนที่เห็นร่วมกันของพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ในหลายตอนในฐานะที่ศาสนาอื่นๆ เป็นเทวนิยม แต่พุทธศาสนาเป็นธรรมชาตินิยม อันเป็นจุดร่วมที่เห็นได้ชัดเจน พุทธศาสนาเป็นเพียงตัวอย่างที่ยกขึ้นมาเพราะใกล้เคียงกับแนวคิดทาง วิทยาศาสตร์เท่านั้น

อานิสงส์ของหนังสือเล่มนี้ประการหนึ่งคืออาจส่งเสริมความสนใจในพุทธศาสนาแก่ชาวตะวันตกมากยิ่งขึ้น ในตอนที่ ๖ ของหนังสือเล่มนี้ เรื่องทัศนคติทางวิทยาศาสตร์และทาง ศาสนากับเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดที่วิทยาศาสตร์มีคุณูปการอย่างยิ่ง ต่อความมีเหตุผลของความ เชื่อทางศาสนา เพราะวิทยาศาสตร์ค้นพบจุดอ่อนในตัวของมนุษย์ และยากที่จะเอาชนะจุดอ่อนในใจของมนุษย์ได้ และผู้เขียนเห็นว่าวิทยาศาสตร์เห็นจุดอ่อนของ ศาสนาแบบเทววิทยาและเห็นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบธรรมชาติ ซึ่งตรงจุดนี้เป็นจุดที่ สอดคล้องวิทยาศาสตร์ หากชาวตะวันตกที่กำลังมองหาที่พึ่งทางใจ ก็อาจจะช่วยส่งเสริมความ สนใจในศาสนาพุทธมากขึ้นก็เป็นได้ ตลอดจนภาษาที่ใช้มีมนวลไม่ได้โจมตีศาสนาไหนแต่ยก เหตุผลให้เห็นอย่างชัดเจน ทุกอย่างลำดับเรื่องราวอย่างดี สะท้อนให้เห็นถึงอัจฉริยภาพของ ผู้เขียนในด้านปรัชญาศาสนาโดยแท้

ข้อวิจารณ์ที่เห็นต่าง

จุดที่ผู้วิจารณ์เห็นขัดแย้งปรากฏในตอนที ๖ เรื่องทัศนะทางวิทยาศาสตร์และทางศาสนากับเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ (Two Views on Human Nature: Science and Religion) หน้า ๖๙-๘๓ ข้อเขียนโดยส่วนมากผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับเหตุผลแต่มีประเด็นที่น่าสังเกตชวนให้ต้องการวิจารณ์คือ

ประเด็นที่ ๑ ผู้เขียนกล่าวว่าศาสนาเป็นแบบการคาดคะเนทางอภิปรัชญา (Metaphysical Speculation) คือเดาหรือเก็งความจริงและอนุมานซึ่งเป็นการให้ เหตุผล (Reasoning) มากกว่าการใช้ความคิดโดยพิจารณาข้อเท็จจริง (Empirical Method)

การกล่าวแบบเหมารวมโดยไม่ได้มีข้อยกเว้นว่าศาสนาพุทธ ไม่ใช่ศาสนาที่เป็นเทวนิยม (Theistic) และไม่ถือว่าเป็น Metaphysical Speculation^๒ เป็นสิ่งที่ผู้วิจารณ์คิดว่าผู้เขียนไม่ได้คำนึงว่าศาสนาพุทธก็เป็นศาสนาหนึ่งเช่นกัน เมื่อกล่าวรวมแบบนี้ผู้อ่านที่ไม่มีความรู้ทางด้านปรัชญาและศาสนาเพียงพอ โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชน อาจเข้าใจผิดเหมารวมกับศาสนาอื่นๆ ว่าพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ใช้เพียงเหตุผลชักจูง โดยวิธีการปรัชญาที่ถูกอธิบายว่าเป็นการเดาหรือเก็งความจริงและอนุมานนั้น ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เป็น อเทวนิยม (Atheistic) และปฏิเสธผู้สร้างหรือพระผู้เป็นเจ้า^๓ ด้วยเหตุนี้หากผู้อ่านที่ไม่รอบคอบ ข้อความนี้อาจจะมีผลต่อศรัทธาของผู้อ่าน ที่เป็นพุทธศาสนิกชนก็เป็นได้ ดังนั้นคนที่อ่านควรมีความเข้าใจ เรื่องอภิปรัชญา และ แนวความคิดทางพุทธศาสนาให้ชัดเจนมาก่อน และต้องอ่านให้จบ มิใช่อ่านเพียงประโยคและตีความหมายเฉพาะในส่วนนี้

ประเด็นที่ ๒ เกี่ยวกับ คำว่า การจินตนาการล้วน ๆ (Pure Imagination) ที่ถูกใช้เป็นเหตุผลไม่เห็นด้วยกับเรื่องความเชื่อเรื่องจิต จิตใจ และ วิญญาณ (Consciousness , Mind and Soul) มุ่งชี้ไปที่จิต โดยทางวิทยาศาสตร์บอกว่าจิตมีส่วนเชื่อมโยงกับสมอง และโดยทางพุทธศาสนาที่ว่าจิตและวิญญาณเป็นอนัตตา ไม่ใช่ เรื่องวิญญาณที่เป็นตัวตน ขณะที่ศาสนาอื่นมองว่า จิตที่เรียกว่าวิญญาณนั้นเป็นอัตตา สรุปว่าวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยกับเรื่องวิญญาณ (Soul) ของศาสนาอื่นๆ ผู้วิจารณ์จะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ แต่ สิ่งที่ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุผลของการที่พุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ ไม่เห็นด้วยกับความเข้าใจว่าวิญญาณเป็นอัตตาคือเป็นเรื่อง จินตนาการล้วนๆ (Pure Imagination) พร้อมทั้งได้ยกตัวอย่างอธิบายสนับสนุนให้

^๒ Walpola Rahula, The Heritage of the Bhikkhu (New York: Grove Press, 1974), p137-138.

^๓ “Buddhism.” Encyclopædia Britannica (Encyclopædia Britannica Premium Service, 2004).

เห็นว่า มนุษย์อาจจะจินตนาการไปได้อย่างคาดไม่ถึง เหมือนกับบันทึงคติหรือนิยาย ที่เขียนขึ้นมา โดยเน้นย้ำให้เห็นว่า เป็นความคิดของมนุษย์ เป็นความเพ้อฝันของมนุษย์ หรืออีกนัยว่า มนุษย์คือผู้สร้างเรื่องจินตนาการไร้สาระเช่นนี้ การใช้ถ้อยคำในการอธิบายเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยที่มีการยกตัวอย่างสนับสนุน แบบนั้น ความไม่เห็นด้วยของผู้เขียนว่า เป็นเรื่องการจินตนาการนั้นตีความได้ทางเดียวคือ การจินตนาการไม่เป็นประโยชน์ ไร้สาระ และมีแต่ผลในทางลบอย่างเดียว และได้ปิดท้ายว่า จุดยืนของพุทธศาสนาและนักวิทยาศาสตร์หลายต่อหลายคนมีความเห็นเหมือนกันอย่างนั้น สิ่งที่ผู้วิจารณ์จะโต้แย้งไม่ใช่สาระเรื่องวิญญานเป็นตัวตน เป็นอัตตาหรือไม่ หรือ วิญญานพิสูจน์ได้หรือไม่ แต่เป็นเรื่องคำว่า “จินตนาการ” ซึ่งผู้เขียน ใช้อ้างเหตุผล ยกตัวอย่างเป็นอติพจน์ (Hyperbole) คือ การพูดเกินความเป็นจริงเพื่อนำให้เกิดความรู้สึกเป็นจริงเป็นจังและสนับสนุนจุดยืนเท่านั้น

ก่อนอื่นต้องเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนบอกว่า เรื่องต่างๆ เป็นการจินตนาการโดยสิ้นเชิงโดยผู้เขียนใช้วิธีการอธิบายเรื่อง พระเจ้า หรือ เรื่องวิญญานที่เป็นอัตตา อุปมากับการเขียนนิยาย ผู้วิจารณ์ตีความได้ว่า ผู้เขียนมองการจินตนาการเป็นเรื่องของการปรุงแต่ง ปรุงแต่งจากสัญญา ล้วนๆ ไม่มีของจริงเจืออยู่ เพราะพิสูจน์ไม่ได้ มีอวิชชาบดบังความจริง ไม่ใช่มองตามความเป็นจริง เมื่อมีอวิชชาจึงมีตัวตน ผู้สร้างจินตนาการ มีความเป็นเจ้าของจินตนาการ อุปมาดั่งการเขียนนิยาย ผู้เขียนมองการจินตนาการนั้นเป็นเรื่องในเชิงลบ

ผู้วิจารณ์เข้าใจในประเด็นดังกล่าวโดยคำว่า “ จินตนาการ” ทางหลักพุทธศาสนาใกล้เคียงกับคำว่า “ มโนกรรม” ผู้เขียนคงมองเรื่องจินตนาการเป็นมโนกรรมในทางอกุศล มีโทษเจือด้วยอวิชชา เป็นไปเพื่อมีอาสวะและอานวยวิบากแก่ขันธคือยังมีโทษต่อขันธ ทำให้เกิดทุกข์ ในขณะที่เดียวกันกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่มองศาสนาแบบเทวนิยมนั้นเป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ เผลอญหลักวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนามีความเห็นร่วมกันในประเด็นนี้ว่าไร้ประโยชน์ จึงเป็นเรื่องจินตนาการ และมองความหมายของการจินตนาการว่าเป็นเรื่องในเชิงลบ ด้วยเหตุผลที่หลากหลาย แต่มองไปในเชิงลบเหมือนกัน

ผู้วิจารณ์เข้าใจมุมมองผู้เขียนที่มองในเชิงโลกุตรธรรม เมื่อกล่าวถึงพุทธศาสนา แต่ในทางโลกียธรรม ในทางโลกๆ คำว่า “จินตนาการ” ไม่ใช่เรื่องเสียหาย ไม่ผิด จินตนาการเป็นการให้เหตุผล (Reasoning) ซึ่งต้องไปดูในบริบทนั้นๆ ว่าเพื่อเจ้อ หรือ หลอกตัวเองหรือไม่ อย่างไรก็ตามในบริบทที่กล่าวถึง พระเจ้า ความเป็นอัตตา ในศาสนาแบบเทวนิยม ก็เป็นเรื่องการให้เหตุผลเพื่อให้เกิดศรัทธาและความศรัทธีสืบต่ออย่างหนึ่ง จะจริงหรือไม่ ไม่ใช่ประเด็นที่จะอภิปราย เพียงแต่ผู้วิจารณ์ต้องการชี้ให้เห็นว่า คำว่า “จินตนาการ” นั้นมองในเชิงบวกได้เช่นกัน

ผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับ การตีความความหมายของคำว่า “จินตนาการ” ไปในทางลบเพียงอย่างเดียว การจินตนาการไม่ได้เป็นการเพ้อเจ้อ แต่ จินตนาการก็อาจเป็นความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งอาจทำให้มนุษย์สามารถต่อยอดให้เกิดความสนใจ หาคำตอบที่คนที่ชอบ

หาข้อพิสูจน์ สร้างแรงดลบันดาลใจให้ตามหาข้อพิสูจน์ขึ้นมาในจิตใจของเรา หรือสร้างประเด็นเพื่อการค้นคว้า ก่อให้เกิดการโยนโสมนสิการ วิทยาศาสตร์เองเสียอีกที่ในยุคแรกเริ่มต้น นักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียง ก็มีความคิดเชิงจินตนาการเพื่อหาคำตอบในยุคแรกๆ ที่ไม่มีเครื่องมือที่จะตรวจสอบแต่ใช้ เหตุผลมาอธิบาย ก็เป็นที่มาของปรัชญาสมัยโบราณก่อนที่วิทยาศาสตร์จะเกิดขึ้นด้วยซ้ำไปจนจะไปแล้ว จินตนาการเป็นสิ่งที่อยู่บนทางสองแพร่งของความคิดสร้างสรรค์กับความเพ้อฝัน ผู้วิจารณ์ไม่ยากให้เห็นว่าการจินตนาการเป็นเรื่องไร้สาระ ไร้ประโยชน์เสมอไป และเป็นไปลบทางเดียว เพียงเพื่อสนับสนุนความเห็นเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา เรื่องความรู้ (Understanding) ว่าต้องไม่ใช่เรื่องจินตนาการ ผู้วิจารณ์ไม่ได้ปฏิเสธว่าความรู้ไม่สำคัญ ความรู้แจ้งเห็นจริงทำให้เราฉลาดขึ้น แต่ผู้วิจารณ์เห็นว่าในทางโลก ความรู้อย่างเดียว ไม่เพียงพอ เพราะมันเป็นสิ่งที่นิ่งคงเดิมอย่างนั้น เมื่อเราไม่นำความรู้นั้นไปใส่จินตนาการเพิ่มเติมต่อยอด ต่อให้มีความรู้มากเพียงใดแต่ถ้าหากไม่มีจินตนาการก็ไม่มีทางรู้เลยว่าเอาความรู้นั้นนำไปทำประโยชน์อะไรได้บ้าง ไปใช้กับอะไร เพื่ออะไร และเมื่อใช้ทำสิ่งนั้นๆ แล้วผลที่ตามมาจะเป็นอย่างไร ที่สุดเราก็ไม่สามารถที่จะใช้ความรู้นั้นๆ ในการต่อยอด หรือ ความรู้หยุดนิ่ง

กล่าวอีกนัยหนึ่งโดยเปรียบเทียบง่าย ๆ ว่าความรู้ก็เหมือนกับปัจจุบัน ขณะที่จินตนาการเปรียบได้กับอนาคต จินตนาการนั้นเป็นสิ่งที่กว้างใหญ่อาจไม่ถูกต้องในเวลานั้นแต่ก็เป็นเรื่องที่ไม่ได้ผิด แม้ยังไม่มีการพิสูจน์ทางอายตนะ หรือเครื่องมือใดๆก็ตาม ผู้วิจารณ์ยังเห็นว่าการจินตนาการเป็นการคิดนอกกรอบ (Think out of the box) เป็นการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งก็เป็นจุดเริ่มต้นของประดิษฐกรรมนานัปการในโลกของเราใบนี้ เราไม่ควรลืมนับปรัชญาและศาสนาเกิดมาก่อนวิทยาศาสตร์ หากไม่ใช้จินตนาการ วิทยาศาสตร์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจะมีการพัฒนาก้าวหน้ามาได้อย่างไร

เมื่อกล่าวถึงเรื่องการจินตนาการ มีนักวิทยาศาสตร์ระดับโลกที่มีมุมมองเชิงบวกต่อคำนี้ คือ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์^๔ ผู้เป็นเจ้าของคำคมโดนใจที่ติดปากเป็นประโยค อันอมตะในเรื่องจินตนาการ โดยกล่าวไว้ดังนี้ “I am enough of the artist to draw freely upon my imagination. Imagination is more important than knowledge. Knowledge is limited. Imagination encircles the world” มีความหมายว่า “ฉันมีความเป็นศิลปินเพียงพอที่จะวาดลวดลายอย่างอิสระไปตามแต่ที่จินตนาการจะพาไป จินตนาการนั้นสำคัญกว่าความรู้ ความรู้มันเป็นสิ่งที่ถูกจำกัด แต่จินตนาการโอบล้อมโลกทั้งใบ” หรือ สรุปข้อความนี้เป็นประเด็นสั้นๆ คือ “การจินตนาการสำคัญกว่าความรู้” จากประโยคข้อความสั้นๆ ที่ได้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษรถือว่าเป็นถ้อยคำอันทรงคุณค่ากลั่นกรองมาจากประสบการณ์จริงของ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์

^๔“Albert Einstein, Einstein on Cosmic Religion and Other Opinions and Aphorisms, (New York: Dover Publications 2009).

ประเด็นที่ ๓ ข้อสังเกตเกี่ยวกับคำศัพท์เฉพาะและการอ้างอิง ผู้วิจารณ์ขอปลื้มการดำเนินเรื่อง การอธิบาย แต่การจะทำความเข้าใจเนื้อหาภายในหนังสือเล่มนี้ทั้งหมดต้องอาศัยความรู้เบื้องต้นในด้านคำศัพท์ทางปรัชญาในระดับหนึ่ง หรือ ไม่เช่นนั้นผู้อ่านจะต้องหาแหล่งข้อมูลอื่น ๆ มา ประกอบพร้อมกับการอ่านหนังสือเล่มนี้ไปด้วย แต่การศึกษาเพิ่มเติมได้ต้องค้นคว้าข้อมูลเองเพราะ หนังสือนี้ไม่มีการอ้างอิง แต่ประการใด ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านที่ไม่มีพื้นฐานศัพท์ทางปรัชญา อาจจะได้ประโยชน์จากอรรถรสของหนังสืออย่างเต็มที่ ตัวอย่างคำศัพท์ที่ปรากฏ อาทิ Fixed truth, Truth , Reality เป็นต้นและ กล่าวถึงชื่อหรือแนวคิดของนักปรัชญา และ นักวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ อาทิ Plato, Darwin, Hume เป็นต้น แต่หากมองในแง่สร้างความชวนชวนแก่ผู้ใฝ่รู้ ก็จะได้ทั้งคำศัพท์ทางปรัชญา รู้จักชื่อนักปราชญ์ทางตะวันตก และสำนวนภาษาจากฝีมือระดับปรมาจารย์ของผู้เขียน

ประโยชน์ที่ได้รับจากหนังสือเล่มนี้

ประโยชน์ของการวิจารณ์ เรื่องศาสนา วิทยาศาสตร์และ ชีวิตของเรา หากนำข้อคิดไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดการปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่น หรือยึดติดกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งแบบสุดโต่งแต่ยึดตามประโยชน์ที่ได้รับ ช่วยสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและบุคคลอื่น และก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้ใช้ชีวิตแบบไม่ยึดติดกับสิ่งใดทำให้ชีวิตมีความสุข ความรู้ที่ได้จากข้อคิดในหนังสือก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

๑. ช่วยทำให้การมองเรื่องศาสนา และ วิทยาศาสตร์ แบบทางสายกลาง ไม่สุดโต่งโดยใช้เหตุผล มากกว่า ความเชื่อ ไม่มั่งมาย ใช้ปัญญา

๒. เป็นการพัฒนาระดับปัญญา แยกแยะสิ่งที่ถูกและสิ่งที่ผิดได้ โดยไม่มีการตีตราไว้ก่อนว่านี่พวกเรา นั่นพวกเขา

๓. ทำให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต เพราะ เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นแนวความคิดทางศาสนาหรือ ทางวิทยาศาสตร์ แล้วให้มองประโยชน์ที่ได้รับ จะทำให้การแก้ปัญหาบางเรื่องที่ขัดแย้งกัน อาทิ ความเชื่อทางศาสนาเช่นผู้ถือศีล ๘ ไม่บริโภคอาหารในเวลาวิกาล แต่ในยามเจ็บป่วยแล้วจะตัดสินใจอย่างไร ก็ให้พิจารณาโดยความเป็นเหตุเป็นผล ช่วยแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้

๔. สร้างความสุขให้กับตนเอง บุคคลอื่น และ สังคม เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นแนวคิดใดๆ จะไม่เกิดโมหะ ลดโทสะ ลดความโลภ ซึ่งพฤติกรรมของมนุษย์เหล่านี้ก่อให้เกิดทุกข์ แนวทางดำเนินชีวิตแบบนี้ย่อมสร้างอโหเมหะ หรือ ปัญญาให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

๕. หนังสือเล่มนี้เป็นประโยชน์สูงสุด หากไม่นับว่าต้องรู้ภาษาอังกฤษแล้ว หนังสือนี้เหมาะกับผู้มีพื้นฐานความรู้ด้านปรัชญาศาสนาและปรัชญาวิทยาศาสตร์มาก่อนเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น (หากไม่มีพื้นฐานก็ควรทำความเข้าใจเพิ่มเติมความหมายของคำศัพท์ทางปรัชญา) และ

เหมาะสำหรับผู้สนใจในเรื่องความสัมพันธ์ต่อชีวิตของศาสนาและวิทยาศาสตร์ในภาพรวม หรือผู้ที่ต้องการชีวิตที่มีความสุขในสังคมที่มีทั้งวิทยาศาสตร์และศาสนา

๖. หนังสือเล่มนี้ยังชี้ให้เห็นแนวทางที่น่าสนใจ ในการศึกษาเชิงลึกต่อไปว่า ในโลกปัจจุบันหากไม่มีศาสนาการดำเนินชีวิตจะเป็นไปอย่างไร โดยเฉพาะแนวโน้มของพวกไร้ศาสนาในสังคมปัจจุบันมีมากขึ้น หรือ ศาสนายังมีประโยชน์ต่อไปอีกหรือไม่ในยุควิทยาการก้าวไกล

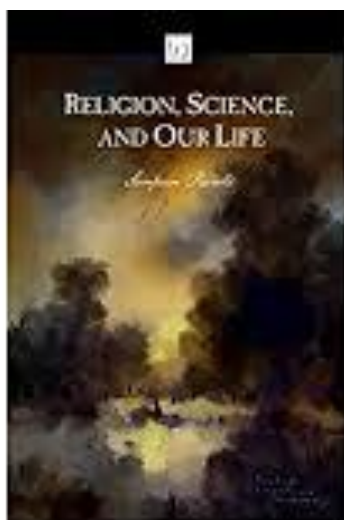
บทสรุป

สุดท้ายผู้วิจารณ์มีความรู้สึกเบิกบาน และ ปิติ เมื่อได้อ่านหนังสือเล่มนี้ ซึ่งเป็นงานเขียนที่มีสำนวน สโล และภาษาน่าอ่าน สิ่งที่ทำให้ผู้วิจารณ์เลือกหนังสือเล่มนี้เพราะเป็นเรื่องที่กล่าวถึงองค์ความรู้ที่แตกต่างกัน เรื่องศาสนาโดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องการดับทุกข์ เป็นเรื่องเน้นความสัมพันธ์กับจิตใจ เรื่องทางวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องเน้นทางด้านวัตถุเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับทางกาย ส่วนประกอบของชีวิตนั้นประกอบด้วย ร่างกาย จิตใจ และ ส่วนต่อเชื่อมระหว่างร่างกายและจิตใจ ทั้งพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์มีส่วนเหมือนกันในวิธีการและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หนังสือเล่มนี้ครอบคลุม ศาสนา ปรัชญา วิทยาศาสตร์ และจริยธรรม

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่ผสมกลมกลืนศาสตร์ที่สำคัญที่น่าสนใจ อย่างเป็นระบบ เนื้อหาสอนไม่ให้สุดโต่งไปในทางใดไม่ว่ามุมมองทางศาสนาและมุมมองทางวิทยาศาสตร์ แต่ให้เลือกพิจารณาว่าเราจะใช้ชีวิต จริยธรรมควรเป็นอย่างไรให้มีความสุขโดยการผสมผสาน เรื่องศาสนา วิทยาศาสตร์ และ ชีวิตของเราให้ได้ดูภาพ เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้ทุกครั้ง ตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้เกิดปัญญา เกิดศรัทธา ปสาทะ ในพระพุทธศาสนามากขึ้นเนื่องจาก แนวทางของผู้เขียนเป็นแนวทางที่ยึดหลักอรรถประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ยึดถือเรื่องใดแบบสุดโต่ง ไม่ตีตรา ไม่ยึดติด ผู้วิจารณ์เห็นด้วยที่ผู้เขียนเปรียบชีวิตมนุษย์เหมือนธูลีในอากาศ เรามีเวลาเหลืออีกไม่มาก เราไม่รู้ว่าเรามาจากไหนและจะไปไหน ศาสนาและวิทยาศาสตร์ ไม่สำคัญอะไรมากไปกว่าเป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยให้ชีวิตของเราดำเนินไปอย่างมีความสุข อุปมาดัง ผงธูลีในอากาศ ได้ล่องลอยไปอย่างอิสระและราบรื่น ก่อนที่ชีวิตของเราจะจากโลกนี้ไป ผู้เขียนชี้ให้เห็นเพียงเท่านั้นแต่ใครจะปฏิบัติในรายละเอียดอย่างไรแล้วแต่วิถีของแต่ละบุคคล

บรรณานุกรม

- Encyclopaedia Britannica (2004). USA : Encyclopaedia Britannica Premium Service.
- Einstein, A. (2009). **Einstein on Cosmic Religion and Other Opinions and Aphorisms**. NY: Dover Publications.
- Promta, S. (2020). **Religion, Science, and Our Life**. DE : Wisdom Publishing House.
- Rahula, W. (1974). **The Heritage of the Bhikkhu**. NY : Grove Press.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- .

- ผู้จัดพิมพ์ : Wisdom Magazine Publishing House , Middle Town, DE, USA 2020
- ชื่อหนังสือ : Religion, Science, and Our Life
- ผู้เขียน : Somparn Promta
- ผู้วิจารณ์ : Tawesak Pudpadee

